

TÜRKİYE'DE CEMAAT-SİYASET İLİŞKİSİ: İSKENDERPAŞA CEMAATİ ÜZERİNDEN BİR ANALİZ

COMMUNITY-POLITICAL RELATIONSHIP IN TURKEY: AN ANALYSIS ON
İSKENDERPAŞA COMMUNITY

Muhittin İŞİK*

Öz

Tarihsel süreçte sosyal alanlarda aktif olarak yer alan cemaatler, çoğu zaman siyasi alanı da dolaylı ya da doğrudan bir şekilde etkilemişlerdir. Bu çalışmada Türkiye'de cemaat-siyaset ilişkisi İskenderpaşa Cemaati özelinde ele alınmıştır. Bu doğrultuda öncelikle ana hatlarıyla Türkiye'deki cemaatlerin siyasetle ilişkisi ele alınmış, sonrasında ise kökleri çok eskilere dayanan İskenderpaşa Cemaati'nin siyasal alandaki rolü irdelenmiştir. İskenderpaşa Cemaati'nin siyaset ile ilişkisi irdelenirken 1980 öncesi ve sonrası şeklinde müstakil iki başlık açılmıştır. Bu kapsamda 1980 öncesinde Millî Görüş Hareketi'nin iki önemli siyasal partisi Millî Nizam Partisi ve Millî Selamet Partisi'ne gerek kuruluş süreçlerinde gerekse sonrasında tam destek veren İskenderpaşa Cemaati, 1990'lı yıllarda Millî Görüş'ten desteğini çekmiştir. 2000 sonrasında ise İskenderpaşa Cemaati Sağduyu Partisi'ni kurmuş olmakla beraber kimi zaman Adalet ve Kalkınma Partisi'ni kimi zaman Milliyetçi Hareket Partisi'ni desteklemiştir.

Anahtar Kelimeler: İskenderpaşa Cemaati, Mahmud Esad Coşan, Millî Görüş, Muharrem Nureddin Coşan, Sağduyu Partisi.

Abstract

Communities, which have been active in social areas in the historical process, have often directly or indirectly affected the political area. In this study, the relationship between community and politics in Turkey is discussed in the İskenderpaşa Community. In this direction, first of all, the relationship of the communities in Turkey with politics was discussed and then the role of the İskenderpaşa Community in the political field whose roots go back to ancient times, was examined. While examining the relationship of İskenderpaşa Community with politics, two separate titles were opened as before and after 1980. In this context, the İskenderpaşa Community, which gave full support to the important political parties of the National Outlook Movement, the National Order Party and National Salvation Party, both during and after its establishment, withdrew its support from National Outlook in the 1990s. After 2000, the İskenderpaşa Community founded the Sağduyu Party and sometimes supported the Justice and Development Party and sometimes the Nationalist Movement Party.

Keywords: İskenderpaşa Community, Mahmud Esad Coşan, National Outlook, Muharrem Nureddin Coşan, Sağduyu Party.

GİRİŞ

Türkiye’de cemaatlerin toplumsal alanda etkilerinin artması üzerine farklı dönemlerde sınırlama ve düzenlemeye ilişkin bir dizi adımlar atılmıştır. Cumhuriyet’in kurulmasından sonra dini cemaatlere dönük yaklaşımlarda radikal değişimler gözlenmiştir. Laik bir politika güden Cumhuriyet rejimi cemaatleri daraltma yoluna gitmiştir. Bu kapsamda tekke ve zaviyelerin lağvedilmesi bir kırılmayı ifade etmiştir. Laiklik referans alınarak yapılan reform ve düzenlemelerle cemaat ve tarikatların kamusal alanda görünürlüğü bertaraf edilmişse de tarikat ve cemaatler yok olmamışlardır. Bundan sonra cemaat ve tarikatlar gizlilik içinde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Çok partili hayata geçilmesi, özellikle Demokrat Parti iktidarında dini özgürlüklere liberal bir perspektifle yaklaşılması üzerine tarikat ve cemaatler daha görünür hâle gelmişlerdir. Bunun üzerine dini cemaatler ve tarikatlar siyaset aracılığıyla kendi alanlarını genişletmek arayışında olmuşlardır. Benzer şekilde 1980 sonrasında liberal politikaları izleyen siyasilerin dine bakışındaki olumlu değişim tarikat ve cemaatlerin alanlarını genişletip kamusal alanda daha görünür olmasını doğurmuştur (Akıncı & Acar, 2020, s. 19). Geçmişte yasaklarla, engellerle, bastırılmalarla ve ortadan kaldırılmalarla gündeme gelen tarikat ve cemaatler, günümüzde devlet, siyaset, ticaret, kendi içlerindeki ve aralarındaki sorunlu ilişkiyle gündemi meşgul etmektedir (Torun, 2020, s. 83). Bugün gelinen noktada cemaatler kendilerine ait müesseselerde veya mekânlarda dini irşat ve eğitim veren yapılar olmaktan öte fonksiyonlara ve güce kavuşmuşlardır. Günümüzde artık dini cemaatler büyük siyasal, ekonomik, sosyal, eğitimsel ve beynelmilel oluşumlara evrilmişlerdir. Cemaatler başta siyaset olmak üzere gerek devlet içerisinde gerekse toplumsal düzeyde kendilerinin etkili olacağı sahalara erişmek için yoğun çaba sarf etmektedirler. Böylece her alanda etkin olma arayışında olan cemaatlerin hegemonik güç olma özelliğinin ön plana çıktığı ileri sürülebilir (Sambur, 2017, s. 27). Bu bakımdan Türkiye’de siyasete kayıtsız kalmayan etkin Müslümanlar cemaat, kimlik, adalet, benlik düşüncelerini dışa vurmak amacıyla İslâmî motif ve kurumları kullanarak kendi modernlik anlayışlarını kurmak için İslâm’dan yararlanmışlardır (Yavuz, 2008, s. 15). Modernleşme sürecindeki Türk toplumunda cemaatler sahneyi terk etmemiş, neredeyse her dönemde yeni görünümle varlığını sürdürmüştür (Çelik, 2020, s. 53).

Türkiye’de cemaat ve siyaset ilişkilerini konu edinen bu araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır: Türkiye’de cemaat kavramı hangi anlamlarda kullanılmıştır? Türkiye’de cemaatlerin tarihsel gelişimi nasıl bir seyir izlemiştir? Türkiye’de dini cemaatler siyasal alanı ne denli etkilemiştir? 1980 öncesi dönemde İskenderpaşa Cemaati siyasal alanda ne kadar etkili olmuştur? 1980 sonrası dönemde İskenderpaşa Cemaati siyasal alanı ne düzeyde etkilemiştir?

Yukarıdaki soruların sayısı artırılabilir. Ancak İskenderpaşa Cemaati’nin aşağıda sıralanan belirgin özellikleri onun üzerine yapılacak analizleri ve akademik çalışmaları yoğunlaştırmaktadır:

- Pragmatik bir yapı oluşu,
- Muhafazakâr olduğu kadar gericilik ve radikalizmden uzak duruşu,
- Dönemin değişen koşullarına adapte olabilmesi,
- Kendini hiçbir zaman siyasetten soyutlamaması,
- Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bu yapının içinden gelme siyasetçilerin özellikle Türkiye’deki sağ muhafazakâr seçmenin desteğini alabilmesi,
- Milliyetçi-muhafazakâr kesime hitap etmesi (Işık, 2023, s. 197).

1. Türkiye’de Cemaat-Siyaset İlişkilerine Genel Bir Bakış

Arapça kökenli bir kavram olan cemaat; toplanmak, bir araya gelmek manasına tekabül eden *cem* mastarından gelmektedir (Bozkurt, 2018, s. 437). TDK Sözlük’te ise cemaat sözcüğü üç anlamda kullanılmıştır. Bu anlamlardan ilki, bir imama tabi olarak namaz kılan kimselere karşılık gelirken; ikincisi, insan topluluğu ya da insan kalabalığını ifade etmektedir. Üçüncü ve son anlam ise bir dine veya bir soya mensup kişilerin oluşturduğu topluluktur (Türk Dil Kurumu, t.y.). Bu bağlamda cemaat kavramının Türk toplumunda kısaca “dinî grup” anlamında kullanıldığı ileri sürülebilir (Sözer, 2014, s. 22).

Türkiye’de dini cemaatlerin siyasi gücünü anlamak için 1923’ten sonra yaşanan bazı gelişmeleri analiz etmek gerekir. Bu gelişmelerin başında 03.03.1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve 13 Aralık 1925’te çıkarılan Tekke ve Türbelerin Kapatılması Hakkında Kanun gelmektedir. Bu iki yasa, dini cemaatleri resmi olarak ortadan kaldırsa da onlar bugüne kadar yasa dışı ya da yarı yasal olarak varlıklarını sürdürmüştür. Bu kanunlardan ilki olan Tevhid-i Tedrisat Kanunu, tüm eğitim faaliyetlerini Milli Eğitim Bakanlığı’nın sorumluluğuna vermiştir. 1925 tarihli Tekke ve Zaviyelerin Kapatılmasına Dair Kanun ile tarikat benzeri her türlü teşkilat kaldırılmıştır. 3 Mart 1924 tarihli başka bir kanunla Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuş ve din eğitimi de dâhil olmak üzere tüm din hizmetleri bu bakanlığın sorumluluğuna verilmiştir. Tek parti döneminden 1950 yılına kadar Türkiye’deki tüm devlet dışı dini örgütler ve gruplar için çok zor bir dönem yaşanmıştır. Cumhuriyetin ilk 25 yılında devlet baskısına maruz kaldıkları için dini cemaatler o dönemde kendilerini illegal ve yeraltı örgütler olarak yapılandırmıştır. Yer altına inmelerine rağmen güçlerini yüzlerce yıllık tarihlerinden ve halkın gözündeki meşruiyetlerinden almışlar ve böylece baskılara rağmen ayakta kalabilmişlerdir. 1950’lerden itibaren dini cemaatler Türkiye’nin siyasal ve sosyal hayatında gücünü ve görünürlüğünü

artırmakla kalmamış, aynı zamanda toplumdaki nüfuzunu da genişletmiştir (Balancer, 2019, s. 14-16).

Türkiye’de cemaatler, ekseriyetle siyasetin dışında olmamışlardır. Özellikle çok partili dönemde dinî cemaatler “oy depoları” şeklinde telakki edilmiştir. Bu dönemde birçok cemaat devlette söz sahibi olmanın arayışında olmuştur. Bu şekilde cemaatler hem üyelerine istihdam kapılarını açmak hem de gücü kontrol edenler arasında yer almak için böyle bir arayışa girmişlerdir (Bozkurt, 2018, s. 445). Farklı sebeplerle günden güne etkisi artan bazı cemaatlerin devlet kurumlarında yapılanması ve ilerleyen süreçte devleti ele geçirmek için darbe teşebbüsünde bulunması devlet-cemaat ilişkisinin çerçevesinin yeniden gözden geçirilmesi zaruretini doğurmuştur. Bazı cemaatlerin devleti kontrol etmek istediklerine ilişkin iddialar bir yandan insanların cemaatlere yaklaşımını etkilerken, diğer yandan cemaatlerin faaliyet alanına dair tartışmalar artmıştır. Bu gelişmelerin ise cemaat ve tarikatlarda kimlik krizine yol açtığı söylenebilir (Akıncı & Acar, 2020, s. 20). Cemaatler etkin güç olmanın, devlet ve politikada hegemonya tesis etmenin yolunun devlet olanaklarından, kaynaklarından ve müesseselerinden azami düzeyde pay almaktan geçtiğini tasavvur etmektedirler. Çoğu cemaatlerin nevi şahsına münhasır bir duruştan yoksun olduğu, devlete göre kendilerini konumladıkları ve karar aldığı ileri sürülebilir. Bu şekilde cemaatler, devlet dışı yapılar değil, devletin uzantısı yapılar olarak düşünülmektedir (Sambur, 2017, s. 27).

2. 1980 Öncesi Dönemde İskenderpaşa Cemaati ve Siyaset İlişkileri

İskenderpaşa Cemaati’nin kökleri Horosan’ın mistik geleneğinden türeyen Nakşibendiliğe kadar geriye götürülmektedir. Nakşibendiliğin fikir babası olarak nitelendirilen Yusuf Hamedani (ö.1141) aynı zamanda Yesevîlik tasavvufî yolunun da ilk halkası olmasından ötürü Nakşibendiliğin yanı sıra Yesevîliğin müşterek atası olarak bilinmektedir. Daha sonra Nakşibendiliğin esasları Bahadin Nakşibendi (1317-1389) ile iyice pekişmiştir. Böylece Yusuf Hamedani ile harekete geçen silsile ilerleyen zamanlarda, “Allah’ın adını kalplere nakşeden” manasındaki sanına oranla, Nakşibendilik olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Yaşar, 2018, s. 323-324). Nakşilerin efsanevi şeyhi Mehmet Zahid Kotku’nun (1897-1980) 1950’lerin sonlarında İstanbul Fatih’teki İskenderpaşa Camisi’ne imam olarak atanması ve geniş kitleleri etrafında toplamasıyla Nakşilik halk arasında İskenderpaşa Cemaati olarak nitelendirilmiştir. Kotku’dan önce günümüzde İskenderpaşa Cemaati olarak adlandırılan yapı “Gümüşhânevî Tekkesi” olarak bilinmekteydi (Aybudak, 2014, s. 64). Bu bakımdan 1950’lerden itibaren giderek daha fazla güç kazanan İskenderpaşa Cemaati, Nakşibendi tarikatının Türkiye’deki kollarından biri olup kurucusu da Mehmet Zahit Kotku’dur (Balancer, 2019, s. 20-21). Kotku,

vaaz ve sohbetlerinde yalnızca dinî konuları değil aynı zamanda Türkiye’nin iktisadi, siyasi, kültürel ve sosyal sorunlarına dair görüşlerini belirterek özellikle üniversite öğrencilerini etkilemeyi başaramıştır (Coşan, 2002, s. 228). Kotku’nun İslâm kimliğini muhafaza etme amacını taşıdığı söylenebilir. Ona göre Türk halkının demokratikleşmesi ve modernleşmesi İslâm ile mümkün olabilecektir (Yavuz, 2018, s. 591). Kotku zamanında İskenderpaşa Cemaati’nin siyasette önceki dönemlere göre çok daha belirgin bir rolü oynadığı ileri sürülebilir. Bu bağlamda 1980 öncesi dönemde İskenderpaşa Cemaati’nin siyasetle serüveninde Millî Görüş geleneğinin anahtar kavram olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda Cemaat’in siyaset ile ilişkisini irdelemek için öncelikle İskenderpaşa Cemaati’nin kurucusu Kotku’nun Millî Görüş Hareketi ile olan aktif ilişkisini irdelemek gerekir. Bu bağlamda Kotku’nun lideri olduğu İskenderpaşa Cemaati’nin Millî Görüş Hareketi’nin ilk iki partisinin kuruluşunda aktif rol aldığı bir gerçektir.

Her şeyden önce ifade edilmelidir ki bir siyasi partiye evrilerek siyasi iktidara talip olma durumu Nakşilik geleneğiyle bağdaşmamaktadır (Yaşar, 2018, s. 328). Ancak bu geleneğin tersine İskenderpaşa Cemaati’nin Türk siyasetinin her dönemine damgasını vurduğu ileri sürülebilir.

Bu bağlamda İskenderpaşa Başbakan Süleyman Demirel’e rağmen Necmettin Erbakan’ı Odalar ve Borsalar Birliği Başkanlığı’na aday göstermiş ve yapılan seçimi Erbakan kazanmıştır. Ne var ki Demirel’in cebren de olsa Erbakan’ı başkanlıktan uzaklaştırması üzerine İskenderpaşa Cemaati ve lideri Demirel’e karşı tavrı almıştır. Dahası Demirel’e destek vermelerinden dolayı Nurcular ile dargınlık durumu da söz konusu olmuştur. 1970’te Erbakan ve yakın arkadaşlarının Millî Nizam Partisi (MNP)’nin kuruluşuna alenen önyak olan Kotku, Nakşiliğin fiilen Türk siyasal yaşamında yer edinmesine vesile olmuştur (“Siyasetin gözde cemaati”, 2006; “Siyasetin gözde dergâhı”, 2006). MNP kadrolarının önemli bir kesimi İskenderpaşa Cemaati’ne bağlıydı. Kotku, MNP’nin kurulmasını desteklemiş, onaylamıştır. Dahası İskenderpaşa Cemaati dışındaki başka Nakşi kolları da gerek kuruluşunda gerek sonrasında MNP’den yana olmuşlardır (Çakır, 2018, s. 545). Bundan yola çıkarak İskenderpaşa Cemaati’nin Millî Görüş Hareketi’nin çıkış noktasını teşkil ettiği ifade edilebilir. Millî Görüş geleneğinin yanında faize başvurmayan mali kurumların, İslâmî öz sermayenin sanayiye dönük çabalarının (Gümüş Motor, Gürsü Motor vd.), “Ağır Sanayi Hamlesi” söyleminin temelinde İskenderpaşa Cemaati’nin izleri bulunmaktadır (Çalmuk, 2018, s. 561). MNP’yi açıktan destekleyen Kotku’nun aynı desteği 1971’de MNP’nin kapatılmasının ardından kurulan Millî Selamet Partisi’ne de verdiği ileri sürülebilir. Ne var ki 1980’de Kotku’nun ölümünün ardından yerine

geçen damadı Prof. Dr. Mahmut Esat Coşan ile Milli Görüş lideri Prof. Dr. Necmettin Erbakan arasında ihtilaf yaşanmıştır. Yavuz (2018, s. 597), Coşan ve Erbakan arasındaki bu ihtilaf durumunu iktidar mücadelesi çerçevesinde yorumlamıştır. Buna göre siyasi otoritenin bütünüyle bağımsız olma çabası ve dinsel otoritenin üstüne çıkması durumu vuku bulmuştur. Bu doğrultuda Erbakan'ın hem dini hem de laik lider olma çabasını Coşan ve cemaati, dini siyasete alet etmek şeklinde değerlendirmiştir. Bu gelişmeler sonucunda Nakşiler parti içindeki nüfuzlarını yitirmeye başlamışlardır.

3. 1980 Sonrası Dönemde İskenderpaşa Cemaati ve Siyaset İlişkileri

MNP ve MSP'ye açık destek veren İskenderpaşa Cemaati, ilk zamanlarında Refah Partisi'ne (RP) yakın durmuşsa da ilerleyen süreçte Erbakan'a olan desteğini çekmiştir. 28 Şubat sürecinde ise Cemaat, Büyük Birlik Partisi'ne (BBP) yakın durmuştur (Işık, 2023, s. 198-199). Ancak genel bir çerçevede olarak Milli Görüş'ü desteklemekten vazgeçen İskenderpaşa Cemaati'nin 1990'lı yıllarda partiler üstü bir politika takip ettiği ifade edilebilir. Bu gelişme, İskenderpaşa Cemaati'nin piyasa ekonomisine uyum sağlamanın bir aracı olarak tercih ettiği şirketleşme sürecine bağlanabilir. Cemaat kendi adına kurduğu şirketler aracılığıyla piyasalarda yer almaya başlamıştır (Pala, 2016, s. 48). Cemaat içinden “İslâmî” şirketlerin çıkması önemli ölçüde kapitalizmin yatırım yaparken bireylerin dini inançlarını dikkate almamasıyla ilişkilendirilebilir. Bu bakımdan söz konusu şirketler dini metalaştırarak faaliyetlerinin temelinde “hizmet, hayır” olduğu hususunda inançlı bireyleri ikna edebilmiştir (Çakır, 2017, s. 297). 2001'de babası Esad Coşan'ın ölümünün ardından İskenderpaşa Cemaati'nin liderliğini üstlenen Muharrem Nureddin Coşan'ın yönetiminde yer aldığı kurumlar arasında; Server Holding Anonim Şirketi, Server İletişim Gazetecilik ve Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi, Ümraniye Sağlık Tesisleri ve Ticaret Anonim Şirketi, Haksa Sağlık Hizmetleri Anonim Şirketi, Zinde Sağlık Hizmetleri Anonim Şirketi, Vefa Yayıncılık Ticaret Anonim Şirketi, ASFA Eğitim Tesisleri Anonim Şirketi, Seha Neşriyat ve Ticaret Anonim Şirketi, Yıldız Danışmanlık TV Reklamcılık Prodüksiyon Sanayi Ticaret Anonim Şirketi, Sim Ağ İhtiyaç Maddeleri Pazarlama Anonim Şirketi, Süfür Gıda Sanayi Ticaret Limited Şirketi, Vera İç ve Dış Ticaret Anonim Şirketi yer almaktadır (“Velihaht büyük patron”, 2001). 2015'te Nureddin Coşan, cemaatin etkili vakıflarını (Hakyol, İLKSAV, Sağlık Vakfı vs.) eğitim faaliyetlerini daha kolay yürütmek amacıyla “Server Yaşam Organizasyon ve Ticaret Anonim Şirketi” ismi altında birleştirmiştir (Çepni, 2020; Gökdemir, 2021). 2000 sonrasında yukarıda bahsedilen şirketleşme çabalarının yanı sıra İskenderpaşa Cemaati ve lideri M. Nureddin Coşan siyasi parti

kurma yolunda somut adımlar da atmıştır. Bu somut adımların sonucunda İskenderpaşa Cemaati’nin lideri M. Nureddin Coşan, Sağduyu Partisi’ni (SAGDUYU) kurmuştur.

3 Kasım 2002’de Ankara merkezli kurulan SAGDUYU (Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, t.y.) hikmet, adalet ve yüksek ahlak ilkelerine vurgu yapmıştır. Parti tüzüğünde SAGDUYUNUN ön koşulu olarak bağımsızlık ilkesine göndermede bulunulmuş, bağımsızlık ile SAGDUYU arasında sıkı bir bağ kurulmuştur. Buna ilave olarak Bağımsızlık ya da SAGDUYU; hikmet, adalet ve yüksek ahlak ilkelerinin toplamına tekabül etmiştir (Sağduyu Partisi Tüzüğü, t.y.).

Kurulduğu günden şu ana kadar tabela partisi olmasının ötesine geçemeyen, hiçbir seçime katılma yeterliğine sahip olmayan SAGDUYU, günümüzde Mehmet Yücel Ağargün’ün genel başkanlığında, Türk siyasal yaşamında etkin olmasa da, varlığını sürdürmektedir. Kritik zamanlarda, özellikle de seçim zamanlarında, parti genel başkanı olmamasına rağmen parti adına yapılan açıklamalarda parti genel başkanı yerine M. Nureddin Coşan’ın açıklamalarına yer verilmektedir. Bu açıklamalardan hareketle AK Parti, MHP ve İskenderpaşa Cemaati üçgenindeki ilişkileri analiz etme imkânı doğmaktadır.

Bu bağlamda öncelikle Coşan’ın 12 Haziran 2011 genel seçimleri öncesinde kamuoyuna yaptığı açıklamadan başlamak gerekir. Coşan’ın bu açıklamalarda söz konusu seçime ilişkin açıkça AK Parti’yi değil, MHP’yi önelediği ve desteklediği gerçek olmakla birlikte, 3 Kasım 2002 genel seçimlerinde ise 12 Haziran 2011 genel seçimlerinde desteğini çektiği AK Parti’yi desteklediği de ortaya çıkmaktadır. Coşan’ın açıklamasında en ilginç olan hususlar arasında; MHP’yi özgürlükler vadeden parti olarak görmesi ve MHP’ye verilecek desteğin Hz. Muhammed’i razı edeceğine ilişkin görüşü sayılabilir.

Şimdi silkin, şimdi uyan, dengeleri boz. “Bozkurlara” fırsat ver, yol ver, OY ver. Çeki düzen versin, destek olsun dostlara, fayda versin, tek yürek olsun iyiler. “Sağduyu’nun” mevcut hükümeti kuran partiye ilk genel seçimlerinde tek başına iktidar olmasıyla sonuçlanan verdiği şartlı destekle bile, hâlâ maalesef insanlık için, inananlar için beklenenleri gerçekleştiremeyen Sayın Başbakan, MHP’li kardeşlerin barajı aşamayacağını bekliyor. Haydi! Yalnız bırakmayalım meydanda özgürlükler vaad edegelen arkadaşı. MHP’li kardeşlerim, barajı aşın da sizinle birlikte daha öncede söz verip de yerine getiremeyenler için bir telafi fırsatı doğsun. Birleşsin güçler, def etsin akbabaları, şanımız yürüsün cihanda. Sefillere uşak olmayalım. Çünkü kölesiyiz, razı olsun âlemlerin efendisi bizden. (“iskenderpasa.com”, 2011).

7 Haziran 2015 genel seçimlerinde AK Parti ve MHP’ye desteklerinin süreceğinin altını çizen Coşan, açıklamasında özgürlüklere vurgu yapmış, bu iki partinin katkısıyla önemli mesafelerin alındığını ifade etmiştir. Coşan’ın buradaki 2015 Türkiye’si’nin 2011 Türkiye’si’ne kıyasla özgürlükler bağlamında daha iyi olduğu yönündeki iddiasının pratikte bir geçerliliği söz konusu değildir. Kaldı ki 2015 sonrası Türkiye’inde sertleşmenin arttığı ve böylece buna koşut olarak

özgürlük alanının daral(tıl)dığı bir gerçektir. Coşan'ın 2015 yılı seçimlerine dair açıklaması şöyledir:

Özgürlükler ile ilgili beklentilerimizde uzunca bir süreç sonrası bazı ümit ışıkları yanmış, birtakım merhaleler aşılmış, yollar kat edilmiştir. Bu bağlamda, mevcut idareci ve yetkililere SAĞDUYU'lu desteğimiz bu seçim için yeniden gündemdedir. Ümit ederiz ki gün ola harman ola... SAĞDUYU, istikbalimizi ve dünyayı sara... Gerçek bağımsızlık ve özgürlük yeryüzüne hâkim ola... ("iskenderpasa.com", 2015; "Özgürlükler ile ilgili", 2015).

10 Ağustos 2014'te Coşan, tutarsız/çelişkili bir şekilde AK Parti'li ve MHP'li olmadıklarını ifade etmişse de 2015 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde kendi ideolojilerine daha yakın gördükleri Recep Tayyip Erdoğan'ı destekleyeceklerini beyan etmiştir. Coşan'ın bu açıklamasında Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin niteliğini tam olarak kavramadan bu sistemi savunması onun pragmatik yönünü de alenen ortaya koymaktadır.

Biz meyve ağacına benzetiliriz. Gölgemize sığınan, rahatlayan, huzur bulan, meyvemizi yiyen, çorbamızdan da içmiş insanımız çoktur. Ama biz Ak Parti'li değiliz. Biz MHP'li değiliz. Biz CHP'yi de iyi biliriz; Hacı Bektâş-ı Veli pirimiz. Biz, bu coğrafyanın SAĞDUYU'lu özüyüz. Önümüzde her ne kadar mahiyetini idrak edemezsek de eni, boyu ve derinliği ısmarlama tarif edilmiş bir seçenek düzeneği var. Bu düzenek şartları içinde özlemini çektiğimiz beşerî haklarımıza, sahip olduğumuz muteber ve müstesna dünya görüşümüze daha yakın olması ve etkili işler yapması adına Sayın Recep Tayyip Erdoğan'a 10 Ağustos 2014 Pazar günü destek olmaya niyet ettik. Hayır ve bereketli neticelere vesile olması için gayret ve dua içindeyiz. ("iskenderpasa.com", 2014; Mersus TT, 2014).

24 Haziran 2018 Seçimlerinde SAGDUYU'nun kurucusu M. Nureddin Coşan AK Parti'ye, MHP'ye ve Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine olan desteğini sürdürmüştür. Manevi şahsiyetlerin (Nizam Al – Mülk, İmam Gazali, Ahmed Yesevi, Mevlana Celaleddin Rumî, Yunus Emre, Hacı Bayram Veli, Hacı Bektaş, Akşemseddin) devamı olduklarını ileri süren Coşan, Haşhaşilerden olmadıklarını ifade etmiştir. Coşan'ın "Hasan Sabah hiç değiliz" şeklindeki söyleminin Recep Tayyip Erdoğan'dan ilham aldığı söylenebilir; çünkü Erdoğan, daha önceki bazı konuşmalarında Gülen Cemaati'ni tarihte gizli, kanlı örgütler arasındaki yerini alan Haşhaşiler'e benzetmişti ("En ahlaksız darbe", 2014). Coşan'ın 24 Haziran seçimlerine ilişkin açıklaması şu şekildedir:

Küreselleşme rüzgârı özgürlük, adalet ve hukukun üzerindeki tozlu, kireçlenmiş kaskatı adeta perçinlemiş cürüfu sökü� altındaki cevheri göstermeye başladığı için EVET! Hariçten ısmarlama dikilmiş, dikte edilmiş, doğal hareket etmemizi engelleyen kıyafetlere artık sığamadığımız için Kahramanmaraş'ta dokunmuş kıyafete EVET! Ağacımıza aşılınmış GDO'lu doktrinler, toprağımıza zerk edilmiş suni kimyasal terkipler daha fazla meyvemizin tadını kaçırmamın, özümüzdeki lezzeti geri kazanalım diye EVET! Yozlaşmış, yıpranmış ve biçare toplum mühendisleriyle gerçek huzurun formül ve şifrelerini insaniyet adına paylaşalım diye EVET! NASA'ya sonsuzluğun keşfinin uzayın dip köşelerinde değil, gönüllerimizin engin deryasında olduğunu haykırmak için EVET! AMA, Cümle âlem bilsin ki Nizam Al – Mülk, İmam Gazali, Hoca Ahmed Yesevi, Mevlana, Hacı Bektaş, Yunus Emre, Hacı Bayram, Hoca Akşemseddin gibi en ulvi, en insani, en millî ve manevi şahsiyetlerin özü ve temsilcisiyiz biz. Üvey değiliz, Hasan Sabbah hiç değiliz. Onunla anılmak, kıyaslanmak, o taifeye mahsus

muameleye maruz kalmak istemeyiz. (Gökdoğan, 2018; “iskenderpasa.com”, 2018; SAĞDUYU TV, 2019).

2018 seçimlerine benzer şekilde 31 Mart 2019 Mahalli Seçimlerinde de Muharrem Nureddin Coşan ve SAGDUYU’nun özellikle AK Parti’ye açık desteği devam etmiştir. Coşan, bu seçimlerde ise doğrudan Cumhurbaşkanı Erdoğan’a hitaben açıklamalarda bulunmuştur. Coşan’ın bu açıklamasında Türkiye’de artan kutuplaşmadan, ötekileştirmeden AK Parti ve MHP’nin payının olmadığı, bunlar dışında kalan unsurların sorumlu olduğu anlaşılmaktadır:

Cumhurun müttefiki aziz başkanım! İcini tutuşturulmuş ateşle dolduran hendek sahipleri kahrolmuştur. İyilik elçilerini; iz’ansız, kapkara, kokuşmuş düzenlerini korumak algısıyla taşıyarak kallesçe öldürenler kahrolmuştur. 4 Şubat 2001’i tasarlayan, görmezden gelen, unutturan me’şum zihniyet kahrolmuştur. Rabb’lerinin hoşnutluğunu kazanmak için Cuma günü camide toplananları katleden yaşam modeli iddiası sahibi hegemonya kahrolmuştur. Bizi bize, bizi nefsimize, Kardeşi kardeşe, Kürt’ü Kürt’e, Arap’ı Arap’a, Alevi’yi Sünni’ye, Türk’ü Türk’e, Agop’u Abdullah’a, milleti de zillate düşüren kahrolmuştur. Ayrıştıran, bölen, ötekileştiren, itibarsızlaştıran, tefrika sokan şeytan güdümlü tek dişli canavar kahrolmuştur. Barış ve selamet elçisi inancımız her daim baki ve payidar olacaktır. Bu bağlamda, biz de (EVET) ile sizi destekliyoruz. (“iskenderpasa.com”, 2019; “İskenderpaşa’dan cumhur ittifakına”, 2019; SAĞDUYU TV, 2018).

Sağduyu Partisi kurucusu ve onursal başkanı Muharrem Nureddin Coşan, 14 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turunda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’a destek mahiyetinde açıklamalarda bulunmuştur. Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik Türk halkına hitaben yapılan açıklamada “Türkiye Yüzyılı”na vurgu yapılmış ve bu seçimler küresel bir fırsat olarak değerlendirilmiştir.

KÜRESEL FIRSAT Türkiye’em; El ver Kasımpaşalı yiğidimize, haydi en üst lige. İstanbul değil, Ankara değil, İzmir değildir muhatap. Paris, Londra, Pekin, Moskova gelin; kurtuluşa YOL olan otoyolumuz açık. Bizlere de bundan böyle bu cevheri ihraç düşer. Ters taklalar attırıp ölümü dahi satın alamayan PARA, sen de gel, cevherimiz arayana BEDAVA! Diliyorum, istiyorum; TÜRKİYE YÜZYILI, DÜNYA’ya HİDAYET MİLENYUMU OLSUN! (“Coşan’dan Erdoğan’a destek”, 2023; Coşan’dan seçim mesajı”, 2023; “Küresel fırsat”, 2023; “Seçimlerin ikinci turunda”, 2023).

Böylece resmî bir partiye haiz olmak İskenderpaşa Cemaati’ni temsilen yapılan açıklamalara meşruiyet kazandırılmakta, koruma kalkını teşkil etmektedir. Bundan yola çıkarak Cemaat’in bu siyasi girişiminin parti kurmak istemekle sınırlı olmadığı ileri sürülebilir. Türkiye’de dinî oluşumların hâlâ yasaklı olması, devletle olan gerilimleri gibi gerekçeler onların kendini muhafaza etme güdüsüyle strateji ve taktikler geliştirmelerini zaruri duruma getirmiştir. İskenderpaşa Cemaati’nin kurduğu, siyasi faaliyette bulunmayan SAGDUYU’yu da bu kapsamda açıklamak mümkündür (İnce, 2020, s. 663).

Son olarak buraya kadar anlattıklarımıza özet olacak mahiyette İskenderpaşa Cemaati’nin siyasetle olan ilişkisini anlatan en iyi konuşmanın Mahmud Esad Coşan’ın 29 Mayıs 1995

tarihli İstanbul konuşması olduğu söylenebilir. Coşan, bu konuşmasında İskenderpaşa Cemaati'nin misyonunun yanında siyaset, ticaret, teknolojiye olan ilgisinin de altını çizmiştir:

Millet sanıyor ki iyi Müslümanlık cüppe takmak, sarık giymek... Sarık modası, cüppe modası... İyi, güzel ama sen kâfir Amerikalıyı yenecek çalışma da yapıyorsan o zaman iyi. Fatih Sultan Mehmet hem Müslüman hem de teknolojide birinci. Öyle çalışmış, öyle çalışıyorlar. Çin öyle çalışıyor. Başka milletler öyle çalışıyor. Şimdi bize herkes soruyor: Ne biçim tarikat şeyhisin sen, ne diye politikayla uğraşıyorsun, ne diye işte efendim şu işleri, bu işleri yapıyorsun? İhvanımızı tenkit ediyor: Ne diye şirketlerle, şeylerle uğraşıyorsun? Anlamıyor musunuz, ne yapmak istediğimizin farkında değil misiniz, çalışmıyor mu kafanız ya? Bizim dünyada gözümüz yok. Sizin de olmaması lazım. Dünya bizim gayemiz değil ki... Bizim gayemiz; Allah'ın rızasını kazanmak, ölmek, şehit olmak. ("iskenderpasa.com", 2011).

SONUÇ

Tarihsel süreçte içerisinde çoğu dini cemaatler dinsel alanın yanı sıra ekonomik ve siyasal alanda da varlık göstermiştir. Bu durum bariz bir şekilde günümüzde Nakşibendi tarikatının etkili kolları arasında yer alma potansiyelini koruyan İskenderpaşa Cemaati için de geçerlidir. Cemaatin bu denli etkili olmasının arkasında yatan temel saikin siyaset kurumundan kopuk olmaması ve kapitalist ekonomik sistemle eklemlenmede sorun yaşamayışı olduğu ileri sürülebilir. İskenderpaşa Cemaati, 1980 öncesi dönemde de siyasette aktif rol oynamıştır. Bu kapsamda Erbakan liderliğinde kurulan Milli Görüş çizgisindeki partiler (MNP, MSP) İskenderpaşa Cemaati tarafından desteklenmiştir. Mehmet Zahit Kotku liderliğinde MNP mutlak anlamda desteklenirken Kotku'nun 1980'de ölümünün ardından yerine geçen damadı Mahmut Esat Coşan da MSP'yi desteklemiştir. Kotku döneminde Erbakan ile görünürde bir sorun yaşamayan İskenderpaşa Cemaati 1990'larda M. Esat Coşan döneminde Erbakan ile ihtilafa düşmüş ve böylece Coşan, Milli Görüş'e olan desteğini çekmiştir. Muhafazakâr kesim açısından bir kırılmayı ifade eden 28 Şubat sürecinde ise Coşan, Muhsin Yazıcıoğlu liderliğindeki BBP'ye destek vermiştir.

M. Esat Coşan'ın ölümünün ardından ise yerine 2001 yılında oğlu Muharrem Nureddin Coşan geçmiştir. Bu dönemde İskenderpaşa Cemaati gittikçe şirketleşme faaliyetlerine hız vermiş olmakla beraber siyasi alanda da etkili olmanın yollarını aramıştır. 2002 yılında İskenderpaşa Cemaati'nin siyasi açıdan attığı en önemli adımın Sağduyu Partisi'ni kurmak olduğu ileri sürülebilir. Bugüne kadar hiçbir seçime katılmayan SAGDUYU, kritik zamanlarda özellikle seçim(ler) öncesinde kamuoyuna yaptığı açıklamalarla siyaseti ve toplumu etkilemeye çalışmıştır. Bu durum cemaatin günümüzdeki lideri M. Nureddin Coşan'ın açıklamalarından açıkça anlaşılmaktadır. Coşan'ın açıklamalarından konjonktürel açıdan bazen AK Parti'yi, bazen de MHP'yi desteklediği görülmektedir. Ancak daha sonra Cumhuriyet İttifakı'nın kurulmasıyla İskenderpaşa Cemaati, bu ittifakı desteklemiştir. Bu bağlamda İskenderpaşa

Cemaati’ni milliyetçi-muhafazakâr bir yapı olarak değerlendirmek mümkündür; zira bu cemaat sıklıkla sağ kanatta yer alan partilerle temas kurmuş, sol yelpazeyle arasına mesafe koymuştur. Son tahlilde devlet içinde de güçlü olmak isteyen İskenderpaşa Cemaati, milliyetçi-muhafazakâr kimliğiyle siyaset kurumundan kendisini soyutlamamıştır. Cemaat’in en belirgin özelliğinin pragmatizmden beslenmesi olduğu ifade edilebilir. Bu sayede İskenderpaşa Cemaati dönemin değişen koşullarına kendisini uyarlayabilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, A. & Acar, O. (2020). Modern Türkiye’de İslami cemaatlerin kimlik bunalımı. *KOSBED*, (40), 17-34.
- Aybudak, U. (2014). Nakşibendiliğin politik evrimi ve İskenderpaşa Cemaati. (YÖK Tez Merkezi, Doktora). Ankara Üniversitesi.
- Balancer, F. (2019). *Politics and Religious Orders in Turkey*. Democratic Progress Institute.
- Başbakan Erdoğan: En ahlaksız darbe girişimi. (2014, 14 Ocak). *Hürriyet*, s.1.
- Bozkurt, V. (2018). *CEMAATLER: Kavramsal, kuramsal temeller ve Türkiye*. İçinde E. Yalçinkaya (Ed.). USE 2. Uluslararası Sosyoloji ve Ekonomi Kongresi Tebliğler Kitabı, (ss. 436-449).
- Coşan, M. E. (2002). *Mehmet Zahit Kotku*. TDV İslâm Ansiklopedisi, (ss. 227-228), 26. Cilt. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kotku-mehmet-zahit> (Erişim Tarihi: 25.07.2023).
- Çakır, R. (2017). *Ayet ve slogan: Türkiye’de İslâmî oluşumlar*. Metis Siyahbeyaz Yayınları.
- Çakır, R. (2018). *Millî Görüş Hareketi*. İçinde T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.). Modern Türkiye’de siyasi düşünce İslâmcılık, (ss. 544-575). İletişim Yayınları.
- Çalmuk, F. (2018). *Necmettin Erbakan*. İçinde T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.). Modern Türkiye’de siyasi düşünce İslâmcılık, (ss. 550-567). İletişim Yayınları.
- Çelik, C. (2020). *Türkiye’de dini hayatın sosyolojisi: Dini grup ve cemaatleşme olgusu*. İçinde M. Tekin (Ed.). Devlet-dini gruplar ve toplum, (ss. 50-63). Türk Ocağı Yayınları.
- Çepni, O. (2020, 15 Ocak). Karanlık kuşatma. *Cumhuriyet*, s.1.
- Gökdemir, O. (2021, 19 Ekim). Hakyolcular gündemde: Bir devlet tarikatı. <https://haber.sol.org.tr/haber/hakyolcular-gundemde-bir-devlet-tarikati-316275> (Erişim Tarihi: 25.06.2023).
- Gökdoğan, K. (2018). <https://tasavvufdefteri.wordpress.com/> (Erişim Tarihi: 27.02.2023).
- <http://iskenderpasa.com/20445131-BF6F-4DF1-9A71-EB1A1B91A1C1.aspx> (Erişim Tarihi: 06.11.2019).
- Işık, M. (2023). 1980 sonrası dönemde Türkiye’de muhafazakâr düşüncenin evrimi (1980-2001). (YÖK Tez Merkezi, Doktora). Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi.
- İnce, A. (2020). *Yakın dönem Türkiye’de Nakşilik-siyaset ilişkisi*. İçinde S. Çift ve V. Bilgin (Ed.). Tarihten Günümüze Sûfi-Siyaset İlişkileri, (ss. 645-684). Ensar Neşriyat.
- İskenderpaşa’dan cumhur ittifakına tam destek. (2019, 1 Nisan). *Yeni Şafak*, s.1.
- Küresel fırsat. (2023, 23 Mayıs). <https://akra.media/Medya/HaberDetay/104083/kuresel-firsat> (Erişim Tarihi: 27.07.2023).
- M. Nureddin Coşan: Özgürlükler ile ilgili yollar kat edildi. (2015, 6 Haziran). <https://akra.media/Haber/HaberDetay/74721/M-Nureddin-Cosan-Ozg> (Erişim Tarihi: 22.05.2023).

- Mahmud Esad Coşan Hocaefendi’nin oğlu Muharrem Nureddin Coşan’dan seçim mesajı. (2023, 23 Mayıs). *Yeni Akit*, s.1.
- Mersus TT (2014, 7 Ağustos). Cumhurbaşkanlığı seçim açıklaması - M. Nureddin Coşan [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=uxYxmVqxQPU>
- Pala, İ. (2016). 1980’lerde Türkiye’de dini akımlar: İskenderpaşa Cemaati örneği. (YÖK Tez Merkezi, Yüksek Lisans). Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Sağduyu Partisi Kurucusu Coşan’dan Cumhurbaşkanı Erdoğan’a destek. (2023, 23 Mayıs). <https://www.aa.com.tr/tr/politika/sagduyu-partisi-kurucusu-cosandan-cumhurbaskani-erdogana-destek/2904143> (Erişim Tarihi: 27.07.2023).
- Sağduyu Partisi Kurucusu Nureddin Coşan’dan seçimlerin ikinci turunda Cumhurbaşkanı Erdoğan’a destek. (2023, 23 Mayıs). *Yeni Şafak*, s.1.
- Sağduyu Partisi Tüzüğü (t.y). <https://sagduyu.global/> (Erişim Tarihi: 28.02.2023).
- SAĞDUYU TV (2018, 14 Haziran). Sağduyu Partisi ‘seçim 2018 açıklaması [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=akPRMbVrDs4>
- SAĞDUYU TV (2019, 25 Mart). İskenderpaşa Cemaati lideri Muharrem Nureddin Coşan 31 Mart seçimi için kararını açıkladı [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=lbTeacup2h0>
- Sambur, B. (2017). Risale-i Nur’a göre devlet, siyaset ve cemaat ilişkileri. *Köprü*, (137), 23-45.
- Siyasetin gözde cemaati İskenderpaşa!. (2006, 20 Eylül). <https://www.haber3.com/guncel/siyasetin-gozde-cemaati-iskenderpasa-haberi-124216> (Erişim tarihi: 20.02.2023).
- Siyasetin gözde dergâhı İskenderpaşa Cemaati. (2006, 20 Eylül). *Sabah*, s.1.
- Sözer, S. (2018). Modernleşme sürecinde geleneksel dinî gruplar: “İskenderpaşa Cemaati” örneği. (YÖK Tez Merkezi, Doktora). Uludağ Üniversitesi.
- Torun, İ. (2020). Tarikat ve cemaatlerin siyasetle ilişkisi. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(17), 83-94.
- Türk Dil Kurumu (t.y). <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03.01.2023).
- Veliaht büyük patron çıktı. (2001, 10 Şubat). *Hürriyet*, s.1.
- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı (t.y.). <https://www.yargitaycb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 28.02.2023).
- Yaşar, M. E. (2018). *Dergâh’tan partiye, vakıftan şirkete bir kimliğin oluşumu ve dönüşümü: İskenderpaşa Cemaati*. İçinde T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.) Modern Türkiye’de siyasi düşünce İslâmcılık, (ss. 323-340). İletişim Yayınları.
- Yavuz, H. (2008). *Modernleşen Müslümanlar: Nurcular, Nakşiler, Millî Görüş ve AK Parti*. Kitap Yayınevi.

Yavuz, M. H. (2018). *Millî Görüş Hareketi: Muhalif ve modernist gelenek*. İçinde T. Bora ve M. Gültekingil (Ed). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslâmcılık*, (ss. 591-603). İletişim Yayınları.